

กระบวนการสร้างความปรองดองในสังคมไทยตามรูปแบบพุทธวิถีการชำระอริกรรม*

พระเทพปริยัติเมธี (สถัญญ์ สิริขันธ์)¹

พระศรีคัมภีร์ญาณ² สุรพล สุยะพรหม³

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมในคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา วรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา และผลงานวิชาการเกี่ยวกับพุทธวิถีการชำระอริกรรม 2) เพื่อศึกษากระบวนการสร้างความปรองดองที่ปรากฏในบริบทสังคมโลกและสังคมไทย และ 3) เพื่อกำหนดรูปแบบกระบวนการสร้างความปรองดองในสังคมไทยตามรูปแบบพุทธวิถีชำระอริกรรม ดำเนินการวิจัยครั้งโดยการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา วรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา และผลงานวิชาการเกี่ยวกับพุทธวิถีการชำระอริกรรมในยุคปัจจุบัน และการสัมภาษณ์เชิงลึก จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิ ในด้านพระพุทธศาสนา ด้านรูปแบบพุทธวิถีการชำระอริกรรม และผู้ทรงคุณวุฒิด้านการสร้างความปรองดอง จำนวน 16 ท่าน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบบันทึกเอกสาร และแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหาและสรุปเชื่อมโยงประเด็นสำคัญนำเสนอข้อมูลแบบพรรณนาความ ผลการวิจัยพบว่า

1. หลักพุทธธรรมได้แบ่งประเภทปัญหาของความขัดแย้ง (อริกรรม) ไว้ 4 ประเภท ดังนี้ 1) ปัญหาการทะเลาะวิวาทกันเรื่องพระธรรมวินัย เรียกว่า วิวาทาธิกรรม 2) ปัญหาการใส่ร้ายป้ายสี ฟ้องร้องกันด้วยเรื่องอันหาเหตุมิได้ เรียกว่า อนุวาทาธิกรรม 3) ปัญหาการละเมิดกฎเกณฑ์น้อยใหญ่ เรียกว่า อาปัตตาธิกรรม 4) ปัญหาเรื่องพิธีกรรมและปัญหาการลงโทษผู้กระทำผิดให้สำนึกผิด เรียกว่า กิจจาธิกรรม

2. กระบวนการสร้างความปรองดองที่ปรากฏในบริบทสังคมโลกและสังคมไทยเมื่อกล่าวโดยรวมมี 4 ประการ ดังนี้ 1) การเยียวยาทางจิตใจ 2) การใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ 3) การเล่าความจริง 4) การชดเชย ซึ่งกระบวนการเหล่านี้สามารถนำมาใช้ในระดับหนึ่งแต่ยังไม่สามารถสร้างความปรองดองและระงับยับยั้งปัญหาความขัดแย้งในสังคมไทยได้ทั้งหมดโดยสิ้นเชิง

3. รูปแบบการสร้างความปรองดองในสังคมไทยโดยการประยุกต์นำพุทธวิถีการชำระอริกรรมมาใช้ในสังคมไทยให้บังเกิดผลได้อย่างแท้จริงนั้น ประกอบด้วย 1) รูปแบบการแก้ไขปัญหาการทะเลาะวิวาท 2) รูปแบบการแก้ไขปัญหาการใส่ร้ายป้ายสีหรือการฟ้องร้องกันด้วยเรื่องอันหาเหตุมิได้ 3) รูปแบบการแก้ปัญหาการละเมิดกฎเกณฑ์น้อยใหญ่ และ 4) รูปแบบการแก้ปัญหาพิธีกรรมและปัญหาการลงโทษผู้กระทำผิดให้สำนึกผิด

คำสำคัญ: ความปรองดอง, พุทธวิถี, อริกรรม, สังคมไทย

* วิทยานิพนธ์หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2557

¹ นักศึกษาหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

² รองศาสตราจารย์, คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

³ ผู้ช่วยศาสตราจารย์, คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

The Process of Reconciliation in Thai Society in Line with Buddhist Approach to Settlement of Legal Processes *

Phrathepariyatimethi (Sarit Siridharo)¹

Phra Sigambhirayarn² Surupon Suyaprom³

Abstract

This research had objectives as 1) to study Buddhadhamma existed in Tipitaka and commentary texts, related Buddhism documents and academic texts on Buddhist settlement of legal processes; 2) to study the reconciliation construction process applied in global and Thai society context; and 3) to propose the reconciliation process patterns in Thai society in line with Buddhist settlement of legal processes. The research methodology involved was qualitative research approach. The data analysis was carried out both through Tipitaka and commentary texts on Buddhism documents, present academic texts on Buddhism allegation process, and through in depth 16 experts of interviews from which the key informants were 3 groups, namely 1) the experts on Buddhism 2) The experts on Buddhist patterns of settlement of legal processes and 3) the experts on reconciliation construction. The research tool used the structured interview method. The research results revealed that

1. The Buddhadhamma set 4 types of legal process: 1) Contention concerning the Dhamma and the Discipline; called Vivadadhikarana; 2) Legal questions concerning accusation called Anuvadadhikarana; 3) Legal questions concerning offence called Apattadhikarana; 4) Legal questions concerning obligation

2. The reconciliation construction processes existed in global and Thai society contexts in general were 1) mental remedy; 2) harmonized justice process; 3) factual narration; 4) compensation. These 4 processes were found to be applied in a certain level but not in all cases of reconciliation construction or disputes dissolved for Thai society.

3. The pattern of reconciliation construction applied for Thai society in line with Buddhist settlement of legal processes consisted of: 1) Two means of dispute solution to bring reconciliation 2) The verdict of innocence 3) The verdict of major and minor rule violation led to reconciliation and 4) Verdict of ritual violation and of who admitted led to reconciliation.

Keywords: Reconciliation, Buddhist approach to settlement of legal processes, Thai society

* Research Article from thesis for the Doctor of Philosophy, Public Administration Program, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand, 2014

¹ Student in Doctor of Philosophy, Public Administration Program, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

² Associate Professor, Faculty of Buddhism Science, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

³ Assistance Professor, Faculty of Social Science, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ความสำคัญและปัญหาการวิจัย

ในอดีตกาลสังคมเกิดมาพร้อมกับการที่มนุษย์รู้จักอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม ทำกิจกรรมร่วมกัน มีปฏิสัมพันธ์ต่อกันในรูปแบบต่างๆ ก่อให้เกิดกระบวนการทางสังคม และดำเนินไปอย่างเป็นธรรมชาติ เป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่ฉายภาพถึงมนุษย์ทำกิจหน้าที่ต่างๆ ตามฐานะของตนเอง ตลอดจนการดำเนินชีวิตที่มีกิจกรรมเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์ระหว่างคนและกลุ่มของคน มีการติดต่ออย่างเปิดกว้าง มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ โดยมีการปรึกษาเกี่ยวกับวัตถุประสงค์และวิธีการ ให้ความสำคัญของผู้ปฏิบัติงาน ตลอดจนเอาใจใส่ดูแลอย่างเป็นกันเอง (นิรมล กิติกุล, 2551, น. 35) ในขณะเดียวกันมนุษย์ในสังคมก็มีความต้องการขั้นพื้นฐาน เช่น ความต้องการทางกายเพื่อความอยู่รอด (Physiological need) ความต้องการความปลอดภัยและความมั่นคง (Safety and Security need) ความต้องการทางสังคม (Social need) ความต้องการมีคุณค่า (Esteem need) และความต้องการความสำเร็จในชีวิต (Self-Actualization needs) (นิรมล กิติกุล, 2551, น. 37) สำหรับสังคมไทยแล้ว “พระพุทธศาสนา” ถือได้ว่าเป็นปัจจัยหลักในการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนไทย รวมทั้งมีส่วนสำคัญที่ช่วยให้สังคมเกิดความสงบสุข ความมั่นคงแก่ประเทศชาติอย่างยั่งยืน โดยมี “พระสงฆ์” เป็นส่วนสำคัญในการเผยแผ่และถ่ายทอดหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาไปสู่ประชาชนให้เป็นคนดีมีคุณธรรม และเมื่อกล่าวถึงบทบาท (Role) ของพระสงฆ์ในสังคมไทยเราด้วยแล้ว เราจะเห็นได้ชัดเจนมาก เพราะสังคมไทย ตั้งแต่เกิดจนกระทั่งถึงตายจะมีความเกี่ยวข้องกับบทบาทของพระสงฆ์ตลอด อย่างงานแต่งงานก็ต้องนิมนต์พระสงฆ์มาในงานแต่งด้วย พอเกิดก็ต้องนิมนต์พระสงฆ์มาในงานวันเกิด หรือตักบาตรทำบุญวันเกิด เจ็บป่วยก็ไปหาพระสงฆ์ทำบุญ และบางแห่งพระสงฆ์อาจเป็นหมอกกลางบ้าน เป็นเจ้าของตำราหมอยาพื้นบ้าน ตามภูมิปัญญาชาวบ้าน บทบาทก็มีความชัดเจนมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตามที่จะกล่าวต่อไปนี้เป็นข้อเสนอ (Suggestion) ที่มีความสนใจในงานของพระสงฆ์ในบทบาทของพระสงฆ์ และพยายามที่จะผลักดันบทบาทของพระสงฆ์ให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม และให้สังคมมองเห็นประโยชน์นั้นเด่นชัดมากขึ้น

ในสภาพที่สังคมทุกภาคส่วนกำลังต้องการความปรองดองเพื่อหาทางออก และการก้าวเดินไปของประเทศชาติ หลายฝ่ายได้เสนอทางออก ทั้งในส่วนหลักการ วิธีการ และมุมมองเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ ด้วยมุ่งหวังผลเป็นความสงบสุขของพุทธศาสนามีเป้าหมายต่อการใช้ชีวิตที่ “สงบสุข” ดังพุทธพจน์ที่ว่า “นัตถิ สันติ ปะรัง สุขัง แปลว่า สุขอื่นเสมอด้วยความสงบไม่มี” ความสงบตามเจตนารมณ์พุทธจึงเป็นหลักหมายการใช้ชีวิตในฐานะมนุษย์ที่จะพึงมีในสังคม รวมทั้งย่อมมีความหมายถึงการปรองดอง ที่ควรนำมาเป็นหลักคิด และหลักปฏิบัติในสังคมไทย ด้วยความหวังต่อความสงบสุขด้วยเช่นกัน การสร้างความสามัคคีหรือความปรองดองในสังคมไทยจึงเป็นกระบวนการหนึ่งที่ใช้ในการแก้ไขความขัดแย้งที่เกิดขึ้น “สามัคคี” เป็นคำที่มาจากภาษาบาลี แปลว่า ความพร้อมเพรียงกัน ความปรองดองกัน หรือแปลว่าร่วมใจ

กันทำ พร้อมเพรียงกัน ส่วนคำว่า ประองคอง แปลว่า ออมชอม, ประณีประนอม, ขอมกัน, ไม่แตกแยกกัน, ไม่ทะเลาะกัน, ตกลงกันด้วยไมตรีจิต เมื่อใช้รวมกันว่า สามัคคีประองคอง จึงหมายถึง ร่วมมือร่วมใจกัน ด้วยไมตรีจิต เช่น ถ้าคนทุกคนในหมู่บ้านสามัคคีประองคองกันดีก็จะพัฒนาหมู่บ้านให้เจริญก้าวหน้า การแข่งขันกีฬาภายในสถาบันหรือหน่วยงานเดียวกันเป็นการเชื่อมความสัมพันธ์ สร้างความสามัคคีประองคอง ในสถาบัน ในทำนองเดียวกันถ้าคนไทยมีความสามัคคีประองคองช่วยกันแก้ปัญหาของบ้านเมือง คนไทย ก็จะมีแต่ความสุข พระธรรมคำสอนของพระพุทธองค์ยังคงความสำคัญทันสมัยและสามารถนำไป ปรับประยุกต์ใช้กับยุคสมัยได้ โดยเฉพาะการสร้างความปลอดภัยให้เกิดขึ้นในสังคมบนสถานการณ์ของความขัดแย้ง

ในสมัยพุทธกาลมีเหตุการณ์วิวาทกันระหว่างภิกษุกับภิกษุณีบ้าง หรือภิกษุณีกับภิกษุบ้าง ดังเช่น ฝ่ายพระภิกษุจะเข้าแทรกแซงพวกภิกษุณี แล้ววิวาทกับพวกภิกษุ เมื่อความทราบถึงพระผู้มีพระภาคเจ้า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงดิติเตียน แล้วทรงทำธรรมีกถารับสั่งถึง อธิกรณ์ทั้ง 4 ซึ่งหมายถึงภารกิจที่พึงทำให้สงบ ให้เรียบร้อยเหมาะสม หรือ อธิกรณ์ ในคำวัดใช้หมายถึงสาเหตุ คดีเรื่องราว ปัญหา ความยุ่งยาก กิจกรรมที่เกิดขึ้นในหมู่สงฆ์ที่สงฆ์ต้องจัดการระงับหรือดำเนินการทำให้สงบหรือเป็นไปด้วยดี อธิกรณ์ ในพระวินัยมี 4 เรื่อง คือ เป็นชื่อแห่งเรื่องที่เกิดขึ้นแล้วจะต้องจัดต้องทำให้ลุล่วงไปมี 4 ประการ คือ **วิวาทาธิกรณ์** คือวิวาท ได้แก่การเถียงกันปรารภพระธรรมวินัยนี้ จะต้องได้รับชี้ขาดว่าถูกว่าผิด หรือเรียกอีกอย่างว่าเป็นการถกเถียงกันด้วยเรื่องพระธรรมวินัย **อนุวาทาธิกรณ์** คือ ความโจทก์กล่าวหากันด้วยปรารภพระธรรมวินัยนี้จะต้องได้รับชี้ขาดว่าถูกว่าผิดหรือเรียกอีกอย่างว่าเป็นการถกเถียงกันด้วยเรื่องอาบัติ **อาปัตตาธิกรณ์** คือ กิริยาที่ต้องอาบัติหรือถูกปรับอาบัตินี้จะต้องทำคืน คือทำให้พ้นโทษ หรือเรียกอีกอย่างว่าเป็นการถกเถียงกันด้วยเรื่องการปรับอาบัติและวิธีการออกหรือพ้นจากอาบัติ และ**กิจจาธิกรณ์** คือ กิจธุระที่สงฆ์จะพึงสามัคคีร่วมกันทำ เรียกว่า สังฆกรรม เช่น ให้อุปสมบทนี้จะต้องทำให้สำเร็จ (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต, 2546, น. 307) ซึ่งเมื่อเกิดอธิกรณ์ขึ้น หน้าที่ของสงฆ์คือ ต้องระงับหรือยุติหรือทำให้จบลงด้วยวิธีใดวิธีหนึ่ง ซึ่งมีด้วยกัน 7 วิธี ที่เรียกว่า อธิกรณสมถะ 7 คือ 1) สัมมุขวินัย วิธีประองคองค่อนหน้า คือการประองคองในที่พร้อมหน้า 2) สติวินัย วิธีประองคองด้วยถือสติเป็นหลัก 3) อุมพหวินัย วิธีประองคองอธิกรณ์แก่ผู้เป็นบ้ำเมื่อจำเลยเป็นบ้ำ 4) ปฎิญาตครณะ วิธีประองคองด้วยการยุติตามที่จำเลยรับ อาจเรียกว่าประองคองด้วยการยอมรับสารภาพในความผิดที่จำเลยทำผิดไปแล้ว 5) ตัสสปาปิยสิกา วิธีประองคองด้วยการตัดสินลงโทษแก่ผู้ผิดที่ไม่รับผิดกรณีนี้ใช้กับกรณีที่มีหลักฐานของการทำผิดมากมาย แม้ผู้ทำผิดคือไม่ยอมรับ 6) เขภยสิกา วิธีประองคองด้วยการอาศัยเสียงข้างมากตัดสินปัญหา ซึ่งคือการใช้วิธีโหวตเสียง ใช้เสียงข้างมากเป็นการตัดสิน และ 7) ตินวัตตารกวินัย วิธีกลบไว้ด้วยหญ้า หรือวิธีประองคองด้วยการใช้วิธีประณีประนอม (รัฐศาสตร์ตามแนวพุทธศาสตร์, 2530)

จากที่ได้กล่าวมาในข้างต้นแสดงให้เห็นว่าในทางสงฆ์เมื่อมีเหตุวิวาทหรือมีปัญหาขัดแย้งจะใช้การระงับอธิกรณ์เพื่อระงับหรือชำระเหตุวิวาทขัดแย้งเหล่านั้น ซึ่งเป็นหลักกรรมวินัยที่สามารถประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาต่างๆ ในสังคมในโลกได้อย่างแท้จริง จากแนวคิดรูปแบบพุทธวิธีการชำระอธิกรณ์ และการสร้างความปรองดองที่ได้นำเสนอไว้ในข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความประสงค์ที่จะศึกษาเพื่อค้นหาคำตอบว่าแนวคิดเรื่องรูปแบบพุทธวิธีการชำระอธิกรณ์ กับการสร้างความปรองดองในสังคมไทยสามารถนำมาปฏิบัติในสังคมได้อย่างไร ซึ่งผลการศึกษาดังกล่าวจะเป็นประโยชน์ต่อการนำไปปรับใช้ในการบริหารจัดการองค์กรในสังคมได้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการสร้างความปรองดองในสังคมไทยตามรูปแบบพุทธวิธีการชำระอธิกรณ์ โดยมีวัตถุประสงค์เฉพาะดังนี้

1. เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมในคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา วรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา และผลงานวิชาการเกี่ยวกับพุทธวิธีการชำระอธิกรณ์
2. เพื่อศึกษากระบวนการสร้างความปรองดองที่ปรากฏในบริบทสังคมโลกและสังคมไทย
3. เพื่อกำหนดรูปแบบกระบวนการสร้างความปรองดองในสังคมไทยตามรูปแบบพุทธวิธีการชำระอธิกรณ์

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

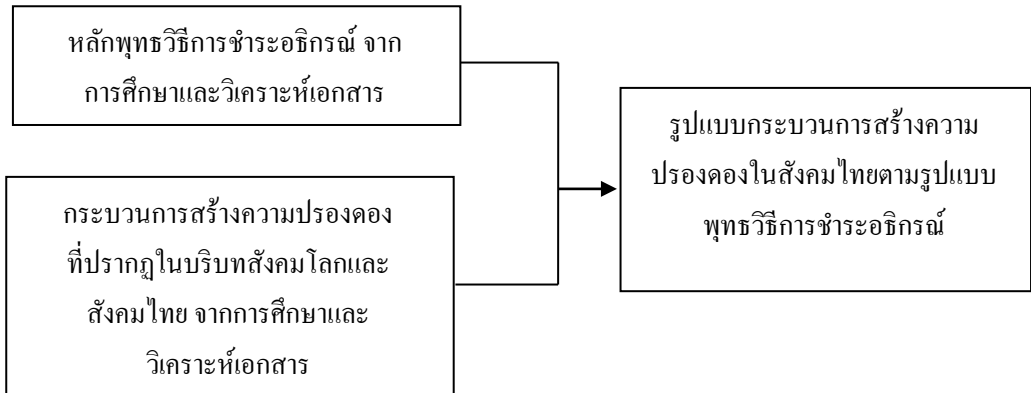
ในการศึกษากระบวนการสร้างความปรองดองในสังคมไทยตามรูปแบบพุทธวิธีการชำระอธิกรณ์ ผู้วิจัยได้ศึกษาหลักคิดที่ควรเป็นฐานในการนำไปสู่การปรองดอง ตามหลักเกณฑ์ (บัญญัติ) หลักการกลาง ที่ทุกฝ่ายยอมรับ (สัมมาทิฐิ) โปร่งใสตรงไปตรงมา (มโนสุจริต) มีความยุติธรรม เสมอภาคในการปฏิบัติ รวมทั้งมุ่งมองที่ประโยชน์สำหรับคนส่วนใหญ่ (อุกฤษฏ) มีผลเพื่อการขับเคลื่อนสภาพสังคมในองค์กรไม่ได้เป็นประโยชน์สำหรับใครคนใดคนหนึ่ง ดังนั้นการจะปรองดอง หรือสมานฉันท์ ต้องเกิดจากความพร้อมใจ (ระบบสามัคคีธรรม) ร่วมใจถึงจะก่อให้เกิดการขับเคลื่อนและก้าวเดินไปข้างหน้าด้วยกัน เพราะมิฉะนั้น คนใดคนหนึ่งหยิ่งยโสให้กับคนหนึ่งก็จะไม่สามารถแก้ไขหรือปรับปรุงอันใดได้เลย เพราะไม่ได้เกิดจากความพร้อมใจ และให้ความสำคัญในการยุติปัญหาและความรุนแรงร่วมกันให้ยึดหลักเกณฑ์ คือหลักกฎหมาย ทั้งในส่วนนิติธรรม นิติรัฐ ตามเกณฑ์แห่งความเสมอภาค (สมานฉันท์) การปรองดอง ต้องเป็นการปรองดองที่ประกอบด้วยธรรมะ ปรองดองในทางที่เป็นกุศล และเป็นการปรองดองบนเงื่อนไขของผลประโยชน์ประชาชนมิใช่ผลประโยชน์ของพวกเขา และพรรคการเมือง ผลประโยชน์ มิใช่ปรองดองสนองตัณหา มิใช่เอาแค่ปรองดองถูกใจกองเชียร์ หรือผู้ที่เห็นด้วย แต่ต้อง

เป็นปรองดองที่เกิดจากความรู้อย่างเข้าใจว่าถูกต้องดีงามของทุกๆ ฝ่าย ทำให้เกิดความพึงพอใจ (ฉันทะ) โดยมีธรรมะเป็นเครื่องสมาน ให้เป็นการปรองดองสมานฉันท์ที่แท้จริง จึงจะเกิดผลเป็นการปรองดองตามแนวพุทธธรรมอย่างแท้จริง ดังคำที่ว่า “คิดซัด หลักปฏิบัติถูก ทางที่จะเดินไปข้างหน้าคงงดงามก้าวไปอย่างถูกต้อง ถูกใจ ถูกหลักการและถูกสถานการณ์ ความปรองดองย่อมเป็นผล”

พระพุทธศาสนาเป็นสถาบันทางสังคมหนึ่งที่มีกลไกการบริหารจัดการที่จะหลีกเลี่ยงจากภาวะของการขัดแย้งไม่ได้ พระพุทธองค์ทรงเรียกปัญหาที่เกิดจากความขัดแย้งหรือปัญหาที่เกิดขึ้นภายในสังคมสงฆ์ว่า “อริกรรม” หมายถึง เรื่องที่เกิดขึ้นแล้วจะต้องจัด ต้องทำ หรือเรื่องที่จะต้องดำเนินการมีอยู่ 4 หมวดคือ (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2551 น. 362-363)

1. วิวาทาธิกรรม หมายถึง ปัญหาที่เกิดจากการทะเลาะวิวาทกัน
2. อนุวาทาธิกรรม หมายถึง ปัญหาที่เกิดจากการโจมตีฟ้องกัน
3. อาปัตตาธิกรรม หมายถึง ปัญหาอันเกิดจากการวินิจฉัยตัดสินความล่วงละเมิดข้อบัญญัติ
4. กิจจาธิกรรม หมายถึง ปัญหาหรือกิจธุระที่สงฆ์พึงจะทำร่วมกันให้เสร็จด้วยสังฆกรรม

พระพุทธองค์ทรงนำวิธีการที่เหมาะสมมาใช้ในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นนั้น โดยทรงนำ “วินัย” หรือ “ศีล” มาเป็นกรอบหรือกฎเกณฑ์ในการป้องกันและแก้ไขปัญหา โดยมีจุดมุ่งหมายของการใช้วินัยเพื่อป้องกันไม่ให้เป็นคนโหดร้าย เพื่อป้องกันการลวงโลกเลี้ยวชีพ เพื่อป้องกันความดูร้าย และเพื่อป้องกันความประพฤติเลวทรามเป็นต้น และทรงบัญญัติวิธีการเพื่อนำมาแก้ปัญหาเรียกว่า อริกรรมสมถวิธี ซึ่งถือว่าเป็นวิธีการที่เหมาะสม มีความหลากหลายและยืดหยุ่น ครอบคลุมปัญหาที่เกี่ยวข้องกับสงฆ์เป็นอย่างดี สามารถแก้ปัญหาได้ตรงประเด็นและก่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยได้ในเวลาอันรวดเร็ว ซึ่งถ้านำพุทธวิธีในการแก้ปัญหาความขัดแย้งที่ทรงแสดงแก่พระภิกษุสงฆ์มาประยุกต์ใช้กับปัญหาดังกล่าว น่าจะทำให้สังคมไทยยอมรับได้และช่วยเป็นแรงบันดาลใจให้ผู้หวังดีทั้งหลายได้ทำเรื่องร้ายให้กลายเป็นดีสมตามความหวังของสังคม (อดิศักดิ์ ทองบุญ, 2556) จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหลักพุทธธรรมในคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา วรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา และผลงานวิชาการเกี่ยวกับพุทธวิธีชำระอริกรรม ผู้วิจัยนำมากำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังแผนภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

การดำเนินการวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษากระบวนการสร้างความปรองดองในสังคมไทยตามรูปแบบพุทธวิธีการชำระอริกรรม มุ่งศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลในประเด็นที่เกี่ยวกับการสร้างความปรองดองเพื่อนำมาประยุกต์ใช้เชิงบูรณาการในสังคมไทยจากคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา และวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาในยุคปัจจุบัน ทั้งในส่วนของที่เป็นหลักการ แนวคิด ทฤษฎี และปฏิบัติการ “พุทธวิธีการชำระอริกรรม” ประกอบด้วย หลักพุทธธรรมในคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา วรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา และผลงานวิชาการเกี่ยวกับพุทธวิธีการชำระอริกรรม เช่น การปกครองของคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาล อริกรรม รูปแบบและกระบวนการแก้ปัญหาอริกรรมโดยใช้ อริกรรมสมถวิธี สรรูปรูปแบบและกระบวนการแก้ปัญหาด้วยอริกรรมสมถวิธี และวิเคราะห์รูปแบบและกระบวนการแก้ปัญหาอริกรรมด้วยอริกรรมสมถวิธี และกรณีตัวอย่างของความขัดแย้งและกระบวนการสร้างความปรองดองในบริบทสังคมโลกและสังคมไทย และเสนอแนะรูปแบบกระบวนการสร้างความปรองดองในสังคมไทยตามรูปแบบพุทธวิธีการชำระอริกรรม

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบระยะเวลาใน 2 ภาคการศึกษา ดังนี้

1. ศึกษาเอกสารเกี่ยวกับหลักพุทธธรรมในคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา วรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา และผลงานวิชาการเกี่ยวกับพุทธวิธีการชำระอริกรรม เช่น การปกครองของคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาล อริกรรม รูปแบบและกระบวนการแก้ปัญหาอริกรรมโดยใช้ อริกรรมสมถวิธี สรรูปรูปแบบและกระบวนการแก้ปัญหาด้วยอริกรรมสมถวิธี จากนั้นวิเคราะห์รูปแบบและกระบวนการแก้ปัญหาอริกรรม

ด้วยอิทธิพลสมถวิธี และกรณีตัวอย่างของความขัดแย้งและกระบวนการสร้างความปรองดองที่ปรากฏในบริบทสังคมโลกและสังคมไทย โดยเก็บข้อมูลจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิและวิเคราะห์ข้อมูลโดยการพรรณนาวิเคราะห์

2. การนำเสนอรูปแบบกระบวนการสร้างความปรองดองในสังคมไทยตามรูปแบบพุทธวิธีชำระอิทธิพล โดยเก็บข้อมูลจากเอกสารที่เป็นแหล่งข้อมูลทุติยภูมิและประกอบการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างและวิเคราะห์ข้อมูลโดยการพรรณนาวิเคราะห์

3. ระยะเวลาในการดำเนินการวิจัยตั้งแต่เดือน พฤศจิกายน พ.ศ. 2555 ถึงเดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2557 รวมเป็นระยะเวลา 16 เดือน

การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยดำเนินการวิจัยโดยวิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาเอกสารด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา สำหรับข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิใช้การสรุปเชื่อมโยงจากประเด็นสำคัญและนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลแบบพรรณนา

สรุปผลการวิจัย

1. หลักพุทธธรรมได้แบ่งประเภทปัญหาของความขัดแย้ง (อิทธิพล) ไว้ 4 ประเภท คือ 1) ปัญหาการทะเลาะวิวาทกับเรื่องพระธรรมวินัย เรียกว่า วิวาทาธิกรณ์ 2) ปัญหาการใส่ร้ายป้ายสี ฟ้องร้องกันด้วยเรื่องอันหาเหตุมิได้ เรียกว่า อนุวาทาธิกรณ์ 3) ปัญหาการละเมิดกฎเกณฑ์น้อยใหญ่ เรียกว่า อาบัติดาธิกรณ์ และ 4) ปัญหาเรื่องพิธีกรรมและปัญหาการลงโทษผู้กระทำผิดให้สำนึกผิด เรียกว่า กิจจาธิกรณ์ ซึ่งปัญหาความขัดแย้ง 4 ประเภทนี้สามารถแก้ไขหรือระงับยับยั้งได้โดยวิธีการ 7 อย่าง (อิทธิพลสมถะ) กล่าวคือ 1) วิธีระงับในที่พร้อมหน้า 2) วิธีระงับโดยถือเอาสติเป็นหลัก 3) วิธีระงับสำหรับผู้หายจากเป็นบ้า 4) วิธีระงับโดยลงโทษตามที่ผู้กระทำผิดรับสารภาพ 5) วิธีระงับโดยการตัดสินลงโทษตามความผิด 6) วิธีตัดสินตามเสียงข้างมาก และ 7) วิธีการประนีประนอมทั้งสองฝ่าย

2. กระบวนการสร้างความปรองดองที่ปรากฏในบริบทสังคมโลกและสังคมไทยเมื่อกล่าวโดยรวมคือ 1) การเยียวยาทางจิตใจ 2) การใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ 3) การเล่าความจริง 4) การชดเชย ซึ่งกระบวนการเหล่านี้สามารถนำมาใช้ได้ระดับหนึ่งแต่ยังไม่สามารถสร้างความปรองดองและระงับยับยั้งปัญหาความขัดแย้งในสังคมไทยได้ทั้งหมดโดยสิ้นเชิง

3. รูปแบบการสร้างความปรองดองในสังคมไทยโดยการประยุกต์นำพุทธวิธีการชำระอิทธิพลมาใช้ในสังคมไทยให้บังเกิดผลได้อย่างแท้จริงนั้น ประกอบด้วยรูปแบบดังต่อไปนี้

3.1 รูปแบบการแก้ไขปัญหาการทะเลาะวิวาทกันที่นำไปสู่การสร้างความปรองดอง สามารถดำเนินการได้ 2 วิธีการ คือ วิธีการแรกด้วยการพิจารณาตีความต่อหน้ากัน ใน 3 รูปแบบ คือ ตกลงกันเอง

ตั้งกรรมการวินิจฉัยร่วมกัน และมอบให้เป็นการพิจารณาของคณะตุลาการ โดยรูปแบบการตกลงกันเอง นั้น เมื่อตกลงเช่นไรก็ให้ถือตามนั้นและประกาศให้สาธารณชนทราบ ส่วนรูปแบบการตั้งกรรมการวินิจฉัยร่วมกันด้วย จะต้องตั้งผู้มีศึล เป็นผู้รอบรู้ แม่นกฏเกณฑ์ มั่นคงในศีลธรรม เชี่ยวชาญในการชี้แจง ฉลาดในการแก้ปัญหา และรูปแบบการมอบให้เป็นการพิจารณาของคณะตุลาการนั้น ให้ดำเนินไปตาม กระบวนการและขั้นตอนของการพิจารณา และเมื่อคณะผู้พิจารณาตัดสินใจเช่นไรให้ถือเป็นไปตามนั้น และวิธีการที่สองคือการใช้เสียงข้างมากของคณะบุคคลผู้พิจารณาที่ต้องปราศจากอคติ 4 คือไม่ลำเอียง เพราะรัก ไม่ลำเอียงเพราะโกรธ ไม่ลำเอียงเพราะหลง และไม่ลำเอียงเพราะกลัว ทั้งนี้ วิธีการพิจารณาอาจ ใช้ทั้งแบบลับ แบบกระซิบบอก หรือแบบเปิดเผยก็ได้

3.2 รูปแบบการแก้ปัญหาการใส่ร้ายป้ายสีหรือการฟ้องร้องกันด้วยเรื่องอันหาเหตุมิได้โดย ที่นำไปสู่การสร้างความปรองดอง 4 วิธีการ คือวิธีการที่ 1 ด้วยการพิจารณาคดีความต่อหน้ากันในความ พร้อมเพียงคณะผู้พิจารณา รู้หลักอ้างอิง วัตถุประสงค์ หลักฐาน และบุคคลที่เกี่ยวข้อง วิธีการที่ 2 การไม่รับ ฟ้องในกรณีที่เป็นการใส่ความโดยชัดเจน และมีการไต่สวนโดยเปิดเผยและแจ้งสาธารณชนให้ได้ทราบ อย่างแพร่หลาย วิธีการที่ 3 การไม่ลงโทษผู้วิกลจริต จิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ และวิธีการที่ 4 การ พิจารณาลงโทษผู้กระทำความผิดที่ไม่ยอมรับผิด โดยมีกระบวนการพิจารณาที่ถูกต้องและตัดสินโดย ธรรม

3.3 รูปแบบการแก้ปัญหาการละเมิดกฎเกณฑ์น้อยใหญ่ที่นำไปสู่การสร้างความปรองดองสามารถ ดำเนินการโดย 3 วิธีการคือ 1) วิธีการพิจารณาคดีความต่อหน้ากัน ดังกล่าวแล้วในสองข้อแรก 2) วิธีการลงโทษ ผู้กระทำความผิดตามคำรับสารภาพโดยไม่มีกรไต่สวน และการลงโทษในกรณีที่มีการไต่สวนตาม กระบวนการที่ชอบด้วยธรรม 3) วิธีการประนีประนอมยอมความกันทั้งสองฝ่ายแล้วประกาศให้สาธารณชน ได้รับรู้แล้วไม่รื้อฟื้นขึ้นมามีอีก

3.4 รูปแบบการแก้ปัญหาพิธีกรรมและปัญหาการลงโทษผู้กระทำความผิดให้สำนึกผิดนำไปสู่การ สร้างความปรองดอง ด้วยการพิจารณาคดีความต่อหน้ากัน เช่น ที่ปรากฏตั้งเบื้องต้นแต่มีกระบวนการ ลงโทษทางสังคม คือ การไม่คบค้าสมาคมด้วยการคว่ำบาตร การประณาม เป็นต้น

อภิปรายผลการวิจัย

1. จากผลการวิจัยพบว่ารูปแบบการปกครองของรัฐต่างๆ ในสมัยพุทธกาล จะแบ่งรูปแบบของการ ปกครองรัฐต่างๆ ทั้ง 16 รัฐ ในสมัยพุทธกาลได้เป็น 2 รูปแบบ คือรูปแบบการปกครองรัฐแบบราชาธิปไตย (Absolute Monarchy) และรัฐที่ปกครองโดยอาศัยรูปแบบการปกครองแบบ สาธารณรัฐ หรือสามัคคี ธรรม โดยรูปแบบการปกครองของคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาล พระพุทธองค์ทรงปรับเปลี่ยนรูปแบบของ การปกครองตามสภาพแวดล้อมและระยะเวลา ซึ่งการบริหารคณะสงฆ์โดยรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์

แบบสังฆาธิปไตย ซึ่งรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์แบบสังฆาธิปไตยประกอบด้วย ดังนี้ 1) รูปแบบการบริหารรัฐที่มีอิทธิพลต่อการบริหารคณะสงฆ์แบบสังฆาธิปไตย 2) สังฆสภาในการปกครองแบบสังฆาธิปไตย 3) โครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์แบบสังฆาธิปไตยในสมัยพุทธกาล 4) กระบวนการใช้สังฆสภาในการบริหารคณะสงฆ์ 5) การใช้ระบบสภาในการแก้ไขปัญหา (อริครณ์) ทั้งนี้เพราะอริครณ์เป็นเรื่องที่เป็นปัญหาหรือเรื่องหรือเหตุที่ก่อให้เกิดความวุ่นวายในหมู่คณะหรือเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นแล้วทำลายระเบียบให้เกิดความวุ่นวายในหมู่คณะ รวมทั้งเป็นกิจที่สงฆ์ร่วมกันทำให้สำเร็จ เช่น การรับกฐิน การอุปสมบท เป็นต้น ทั้งนี้แม้ว่ากิจนั้นจะไม่ใช่ปัญหาหรืออาจเป็นปัญหาที่ตามความหมายนี้จึงเป็นความหมายโดยอ้อม โดยการชำระอริครณ์ดังกล่าวนี้ คือ อริครณ์สมณะ ซึ่งหมายถึง ธรรมเครื่องระงับอริครณ์, วิธิดำเนินการเพื่อระงับอริครณ์มี 7 อย่าง ได้แก่ 1) สัมมุขาวินัย วิธึระงับในที่พร้อมหน้า หมายถึง ระเบียบอันพึงทำในที่พร้อมหน้า, วิธึระงับต่อหน้า ได้แก่การระงับอริครณ์ในที่พร้อมหน้าสงฆ์ 4 ประการ คือ (1) พร้อมหน้าพระธรรมวินัย (ธมฺมสมมุขฯ วินยสมมุขฯ) (2) พร้อมหน้าบุคคล (บุคฺคสมมุขฯ) (3) พร้อมหน้าวัตถุ (วัตถุสมมุขฯ) และ (4) พร้อมหน้าสงฆ์ (สงฺฆสมมุขฯ) 2) สติวินัย วิธึระงับโดยถือเอาสติเป็นหลัก หมายถึง ระเบียบขกเอาสติขึ้นเป็นหลัก 3) อมูพหวินัย วิธึระงับสำหรับผู้หายจากเป็นบ้า หมายถึง ระเบียบที่ให้แก้ภิกษุผู้หายเป็นบ้าแล้ว 4) ปฎิญาตกรณะ การทำตามที่รับ หมายถึง ทำตามคำรับสารภาพของพระภิกษุ มี 2 กรณี คือ (1) กรณีที่ผู้ต้องอาบัติ ต้องการเปิดเผยอาบัติที่ตนเองต้องโดยไม่ต้องมีผู้กล่าวหา และ (2) กรณีที่ภิกษุต้องอาบัติแล้วไม่กล้าแสดงความผิด และมีผู้โจทก์ฟ้องการกระทำของท่านเป็นการละเมิดอาบัติข้อใดข้อหนึ่ง 5) ตัสสปาปิยสิกา การตัดสินลงโทษแก่ผู้กระทำผิด (ที่ไม่รับ) หมายถึง กรรมอันสงฆ์พึงทำเพราะความที่ภิกษุนั้นเป็นผู้เลวทราม 6) เขุยยสิกา การตัดสินตามเสียงของคนข้างมาก หมายถึง กิริยาเป็นไปตามข้างมาก และ 7) ติณ วัตถารกวินัย วิธึจุกกลบไว้ด้วยหญ้า (ประณีประนอม) หมายถึง ระเบียบดังกล่าวไว้ด้วยหญ้า ได้แก่ กิริยาที่ให้ประณีประนอมกันทั้งสองฝ่าย ไม่ต้องชำระสะสางหาความเดิม

2. รูปแบบและกระบวนการแก้ปัญหาอริครณ์โดยใช้อริครณ์สมณวิธึ ได้แก่ รูปแบบการแก้ไขปัญหา(อริครณ์สมณะ) ไปแก้ปัญหา (อริครณ์) แต่ละประเภทว่าปัญหาแต่ละประเภทจะใช้วิธีแก้ปัญหาคือ ไหนมาแก้ และการแก้ไขปัญหานั้นมีกระบวนการอยู่ 4 รูปแบบใหญ่ ได้แก่ 1) รูปแบบและกระบวนการแก้ปัญหาวิวาธิครณ์ การทะเลาะวิวาทกันในสังคมสงฆ์ถือว่าเป็นปัญหาที่มีความเสี่ยงต่ออนาคตและการเปลี่ยนแปลงของพระพุทธศาสนา พระพุทธองค์ได้ทรงตระหนักต่อโทษของการทะเลาะวิวาทของพระภิกษุในพระศาสนาจึงทรงวางรูปแบบการแก้ไขปัญหานี้ไว้ 2 วิธีคือ การแก้ปัญหาโดยใช้วิธีสัมมุขาวินัย และวิธีเขุยยสิกาวินัย 2) รูปแบบและกระบวนการแก้ปัญหาอนุวาทาธิครณ์มีในการแก้ไขปัญหาในเรื่องของการฟ้องร้องใส่ความกันในสังคมสงฆ์นั้น เราจะพบว่ามึรูปแบบและกระบวนการแก้ไขปัญหา 4 วิธีคือ (1) สัมมุขาวินัย (2) สติวินัย (3) อมูพหวินัย (4) ตัสสปาปิยสิกา แต่ในอนุวาทาธิครณ์

ถ้ายกมูพหุวินัยและตัดสปปาปิยสิกาทออกเสียจะใช้เฉพาะ (1) สัมมุขาวินัย และ (2) สติวินัย ก็ได้ 3) รูปแบบและกระบวนการแก้ปัญหาอาปตตาทิกรณ การแก้ปัญหาอาปตตาทิกรณโดยความหมายก็คือกระบวนการแก้ไขปัญหาคารละเมิดอาปติ ซึ่งจะต้องใช้วิธีการระงับตามกระบวนการของอิกรณสมถวิธีจำนวน 3 ข้อ คือ (1) สัมมุขาวินัย (2) ปฏิญญาตกรณะ (3) ตินวัตตารกะ แต่ในบางครั้งอาปตตาทิกรณ ก็ไม่จำเป็นต้องใช้ ตินวัตตารกะ จะใช้แค่ (1) สัมมุขาวินัย (2) ปฏิญญาตกรณะ ก็ได้ 4) รูปแบบและกระบวนการแก้ปัญหากิจจาธิกรณ ในการแก้ไขปัญหามวคกิจจาธิกรณนี้ถือว่าเป็นหมวดของปัญหาที่มีการนำอิกรณสมถะมาใช้เพียงวิธีเดียว คือ สัมมุขาวินัย อันได้แก่ การแก้ไขปัญหที่ต้องยึดหลักการกระทำที่ต้องทำต่อหน้าหรือพร้อมหน้าด้วยองค์ประกอบ 4 ประการคือ 1) พร้อมหน้าสงฆ์ 2) พร้อมหน้าพระธรรม (นวังคสัตถุศาสตร์) 3) พร้อมหน้าพระวินัย และ 4) พร้อมหน้าบุคคล คือ โจทก์ + จำเลย ซึ่งถือเป็นหลักยึดที่เป็นการแก้ไขปัญหากิจจาธิกรณจะต้องนำไปใช้ โดยกิจจาธิกรณนั้น แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ (1) กิจจาธิกรณประเภทพิธีกรรม ได้แก่ การอุปสมบท การรับภิน การปวารณา เป็นต้น (2) กิจจาธิกรณประเภทนิคกรรม ได้แก่ กระบวนการแก้ไขปัญหาโดยการลงนิคกรรมซึ่งแบ่งเป็น 2 ประเภท ได้แก่ นิคกรรมทั่วไป มี 9 ประการ มีตชชนียกรรม เป็นต้น และนิคกรรมพิเศษ มี 3 ประการ คือ นาสนากรรม ทณทกรรม และการประณาม

ทั้งนี้จากการวิเคราะห์รูปแบบและกระบวนการแก้ปัญหายุกรณด้วยอิกรณสมถวิธี 3 อย่าง คือ (3) วิเคราะห์ลักษณะสำคัญของรูปแบบและกระบวนการแก้ปัญหายุกรณด้วย อิกรณสมถวิธี มีเจตนารมณ์เพื่อรักษาพระธรรมวินัย รูปแบบและกระบวนการแก้ปัญหายุกรณมีความสัมพันธ์กับปัญหาอำนาจในการใช้แก้ปัญหายุกรณต้องเป็นอำนาจของพระธรรมวินัย การแก้ปัญหายุกรณต้องใช้สังฆสภาเป็นกรอบในการดำเนินการ โดยมีพระวินัยธรเป็นประธาน กระบวนการแก้ปัญหายุกรณวิธีต้องเน้นความร่วมมือ เน้นการยอมรับในผลการวินิจฉัยของสังฆสภา เน้นหลักการแก้ปัญหายุกรณด้วยการใช้เสียงข้างมาก เน้นการรับอิกรณโดยเร็วมิให้ยืดเยื้อยาวนาน (2) วิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคในการนำไปใช้ ประกอบด้วย ปัญหาการขาดผู้นำที่สามารถควบคุมบังคับบัญชาสงฆ์ในสังฆมณฑล ปัญหาการที่สงฆ์ไม่มีอำนาจอย่างเด็ดขาดในการจัดการองค์การ (3) การวิเคราะห์ผลการประยุกต์ใช้อิกรณสมถวิธี ประกอบด้วย การประยุกต์ใช้อิกรณสมถวิธีแล้วประสบความสำเร็จ การประยุกต์ใช้อิกรณสมถวิธีแล้วไม่ประสบความสำเร็จ

3. จากการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับการสร้างความปรองดองที่ปรากฏในบริบทของสังคมโลกและสังคมไทย พบว่า ความปรองดอง อาจมองได้ในแง่มุมมองเชิงทฤษฎีและแนวทางการปฏิบัติ โดยในแง่มุมมองเชิงทฤษฎีนั้น ความปรองดองได้แก่กระบวนการต่างๆ ที่ป้องกันแก้ไขไม่ให้ความขัดแย้งเกิดขึ้นมาใหม่อีกครั้ง โดยการสร้างสันติภาพ หุคดียังวงจรความรุนแรง ความหมายของกระบวนการสร้างความปรองดอง

คือกระบวนการเยียวยาบาดแผลของทั้งผู้กระทำและผู้กระทำภายหลังเหตุการณ์ความรุนแรง และเป็นการยุติความสัมพันธ์ด้านลบต่อกัน ไม่นำไปสู่ความเป็นศัตรู หลักการสร้างความปลอดภัย ซึ่งประกอบด้วย (1) การสานเสวนาเป็นเงื่อนไขสำคัญสำหรับการนำไปสู่การสร้างความปลอดภัย (2) เน้นหรือจัดการกับอารมณ์และความรู้สึกของคน (3) ความปลอดภัยเกิดขึ้นได้เมื่อความต้องการของมนุษย์ได้รับการตอบสนอง (4) ศาสนาเป็นเครื่องมือที่สำคัญมากในการแก้ไขความขัดแย้ง (5) การสร้างความปลอดภัยจำเป็นมากที่จะต้องใช้แนวทางที่หลากหลาย (6) การสร้างความปลอดภัยเน้นที่หัวใจ (Heart) และความคิด (Head) (7) ค่านิยมวัฒนธรรมที่หลากหลายในกระบวนการสร้างความปลอดภัย (8) การให้อภัยมีความแตกต่างกันออกไปในแต่ละสังคม และ (9) ความยุติธรรมแบบใดที่เหมาะสมสำหรับการสร้างความปลอดภัย เช่นเดียวกับที่ พระคณินกรสุนทรกิจ (2553) ได้อธิบายไว้ว่า หลักพุทธธรรมในการสร้างความปลอดภัยหรือความสามัคคีที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในสังคมไทย เช่น หลักสังคหวัตถุ หลักสารานิยธรรม หลักอภิธานิยธรรม

4. กระบวนการและเครื่องมือในการสร้างความปลอดภัย ประกอบไปด้วย การเยียวยาทางจิตใจ (Healing) การใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) การเล่าความจริง (Truth-telling) และการชดเชย (Amends) ทฤษฎีเกี่ยวกับความปลอดภัย ประกอบไปด้วย ทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ (Structural-functional theory) ทฤษฎีความขัดแย้ง (Conflict theory) ทฤษฎีการแลกเปลี่ยน (Exchanges theory) ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์ (Symbolic interaction theory) ทฤษฎีปรากฏการณ์นิยม (Phenomenology theory) และทฤษฎีการไกล่เกลี่ย (Mediation theory) ทั้งนี้เพราะ ความขัดแย้งเกิดขึ้นเมื่อบุคคลหรือกลุ่มบุคคลไม่ได้รับในสิ่งที่ตนเองต้องการ จึงพยายามขัดขวางไม่ให้อีกฝ่ายหนึ่งบรรลุเป้าหมายที่ต้องการได้ ซึ่งความขัดแย้งที่เกิดขึ้นนั้นก็สืบเนื่องมาจากการที่ (1) มนุษย์เรามีความต้องการ (Needs) คือความต้องการสิ่งที่มีความสำคัญสำหรับการดำรงชีวิต โดยทุกคนล้วนเกิดมามีความต้องการด้วยกันทั้งสิ้น (2) การรับรู้ (Perceptions) เป็นเรื่องปกติในชีวิตประจำวันของมนุษย์ที่จะมองเห็นแต่สิ่งในมุมมองที่แตกต่างกัน ซึ่งความขัดแย้งจะเกิดขึ้นเนื่องจากแต่ละคนและฝ่ายมีมุมมองหรือการรับรู้ต่อสาเหตุและผลลัพธ์ของปัญหาที่แตกต่างกัน (3) อำนาจ (Power) ขอบเขตของอำนาจและการใช้อำนาจเป็นสิ่งสำคัญที่ระบุดึงประเภทหรือจำนวนและการใช้อำนาจของความขัดแย้งที่เกิดขึ้น เพราะอำนาจเป็นเครื่องบ่งชี้ว่าความขัดแย้งจะถูกจัดการอย่างไร (4) ค่านิยม (Values) ค่านิยม คือ ความเชื่อหรือหลักเกณฑ์ที่เราพิจารณาว่าเป็นสิ่งสำคัญ ความขัดแย้งที่รุนแรงนั้นเกิดขึ้นเมื่อบุคคลมีค่านิยมที่แตกต่างกันหรือไม่เท่าเทียมกัน (5) ความรู้สึกและอารมณ์ (Feelings and Emotions) มีบุคคลจำนวนไม่น้อยปล่อยให้ความรู้สึกและอารมณ์มีอิทธิพลเหนือตนในการรับมือกับความขัดแย้ง สาเหตุความขัดแย้งที่เกิดขึ้นเพราะบุคคลไม่ให้ความสนใจต่อความรู้สึกและอารมณ์ของตนเองและผู้อื่น มี 5 ประเภทได้แก่ ความขัดแย้งด้านข้อมูล (Data Conflict) ความขัดแย้ง

ด้านผลประโยชน์ (Interest Conflict) ความขัดแย้งด้านความสัมพันธ์ (Relationship Conflict) ความขัดแย้งด้านโครงสร้าง (Structural Conflict) และความขัดแย้งด้านคุณค่าหรือค่านิยม (Value Conflict) ซึ่งความขัดแย้งนั้น มีการซ่อนตัวเกิดขึ้น ดำรงอยู่ และปรากฏตัวอย่างต่อเนื่องในบุคคล หรือกลุ่มบุคคลนั้น ในการจัดการเกี่ยวกับความขัดแย้งนั้นจะต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญคือ “ผู้จัดการความขัดแย้ง” โดยที่ผู้จัดการความขัดแย้งจะต้องมีบทบาทที่สำคัญในการเป็นปากเป็นเสียงแทน การวินิจฉัยตามข้อกฎหมายและการตัดสินใจโดยอนุญาโตตุลาการ กรณีตัวอย่างของความขัดแย้งและกระบวนการสร้างความปรองดองในบริบทสังคมโลก ได้แก่ กรณีของประเทศรวันดา กรณีของเกาะอาजेห์ ประเทศอินโดนีเซีย กรณีของประเทศแอฟริกาใต้ เป็นต้น กรณีตัวอย่างของความขัดแย้งและกระบวนการสร้างความปรองดองในบริบทสังคมไทย ได้แก่ กรณีก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พุทธศักราช 2475 กรณีในสังคมไทยในช่วงพุทธศักราช 2475 ในยุคปัจจุบัน

5. กระบวนการสร้างความปรองดองในสังคมไทยตามรูปแบบพุทธวิธีการชำระอริกรรมในพระพุทธศาสนาประกอบด้วย 4 รูปแบบ ได้แก่ 1) รูปแบบการแก้ไขปัญหาการทะเลาะวิวาทกันที่นำไปสู่การสร้างความปรองดอง 2) วิธีการ คือ วิธีการแรกด้วยการพิจารณาตีความต่อหน้ากัน 3) รูปแบบ คือ ตกลงกันเอง ตั้งกรรมการวินิจฉัยร่วมกัน และ มอบให้เป็นการพิจารณาของคณะตุลาการ โดยรูปแบบการตกลงกันเองนั้น เมื่อตกลงเช่นไรก็ให้ถือตามนั้นและประกาศให้สาธารณชนทราบ ส่วนรูปแบบการตั้งกรรมการวินิจฉัยร่วมกันด้วย จะต้องตั้งผู้มีศีล เป็นผู้รอบรู้ มั่นคงในศีลธรรม เชี่ยวชาญในการชี้แจง ฉลาดในการแก้ปัญหา และรูปแบบการมอบให้เป็นการพิจารณาของคณะตุลาการนั้น ให้ดำเนินไปตามกระบวนการและขั้นตอนของการพิจารณา และเมื่อคณะผู้พิจารณาตัดสินใจเช่นไรให้ถือเป็นไปตามนั้น และวิธีการที่สองคือการใช้เสียงข้างมากของคณะบุคคลผู้พิจารณาที่ต้องปราศจากอคติ 4 คือ ไม่ลำเอียงเพราะรัก ไม่ลำเอียงเพราะโกรธ ไม่ลำเอียงเพราะหลง และไม่ลำเอียงเพราะกลัว ทั้งนี้ วิธีการพิจารณาอาจใช้ทั้งแบบลับ แบบกระซิบบอก หรือแบบเปิดเผยก็ได้

6. รูปแบบการแก้ไขปัญหาการใส่ร้ายป้ายสีหรือการฟ้องร้องกันด้วยเรื่องอันหาเหตุมิได้โดยที่นำไปสู่การสร้างความปรองดอง 4 วิธีการ คือวิธีการที่ 1 ด้วยการพิจารณาตีความต่อหน้ากันในความพร้อมเพรียงคณะผู้พิจารณา ผู้หลักอ้างอิง วัตถุประสงค์ หลักฐาน และบุคคลที่เกี่ยวข้อง วิธีการที่ 2 การไม่รับฟ้องในกรณีที่เป็นการใส่ความโดยชัดเจน และมีการไต่สวนโดยเปิดเผยและแจ้งสาธารณชนให้ได้ทราบอย่างแพร่หลาย วิธีการที่ 3 การไม่ลงโทษผู้วิกลจริต จิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ และวิธีการที่ 4 การพิจารณาลงโทษผู้กระทำความผิดที่ไม่ยอมรับผิด โดยมีกระบวนการพิจารณาที่ถูกต้องและตัดสินโดยธรรม

รูปแบบการแก้ไขปัญหาการละเมิดกฎหมายน้อยใหญ่ที่นำไปสู่การสร้างความปรองดองโดย 3 วิธีการคือ 1) วิธีการพิจารณาตีความต่อหน้ากัน ดังกล่าวแล้วในสองข้อแรก 2) วิธีการลงโทษผู้กระทำ

ความผิดตามคำรับสารภาพโดยไม่มี การไต่สวน และการลงโทษในกรณีที่มีการไต่สวนตามกระบวนการที่ ชอบด้วยธรรม 3) วิธีการประนีประนอมยอมความกันทั้งสองฝ่ายแล้วประกาศให้สาธารณชนได้รับรู้แล้ว ไม่รื้อฟื้นขึ้นมาอีก ซึ่งรูปแบบการแก้ปัญหาพิชิตกรรมและปัญหาการลงโทษผู้กระทำผิดให้สำนึกผิดนำไปสู่ การสร้างความปรองดอง ด้วยการพิจารณาคดีความต่อนักกัน เช่น ที่ปรากฏตั้งเบื้องต้นแต่มีกระบวนการ ลงโทษทางสังคม คือ การไม่คบค้าสมาคมด้วยการคว่ำบาตร การประณาม เป็นต้น ดังนั้นรูปแบบพุทธ วิธีการชำระอิทธิภรณ์ที่นำมาประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาคความขัดแย้งในสังคมไทยที่นำไปสู่การสร้างความ ปรองดองนั้น ถือว่าหลักการและวิธีการทางพระพุทธศาสนาเน้นวิธีการป้องกันไม่ให้เกิดความขัดแย้ง โดย อาศัยหลักพุทธธรรมประกอบด้วย หลักปธาน 4 หลักสราณียธรรม 6 หลักขันติธรรม หลักอภัยธรรม หลักสามัคคีธรรม หลักอปริหานิยธรรม 7หลักสปปุริสธรรม หลักทศ 6 หลักสังคหวัตถุธรรม 4 หลัก พรหมวิหารธรรม 4 หลักอคติ 4 หลักภรรวาสธรรม 4 และหลักของศีล 5 ซึ่งหลักพุทธธรรมเหล่านี้สามารถ นำไปเป็นฐานหรือเครื่องมือในการเยียวยาทางจิตใจ การใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ การเล่า ความจริงและการชดเชย เพื่อส่งเสริมความเข้มแข็งในกระบวนการสร้างความปรองดองในสังคมไทยได้ อย่างมั่นคงและบังเกิดสันติสุขพร้อมทั้งความเจริญรุ่งเรืองให้แก่สังคมไทยต่อไป

รูปแบบพุทธวิธีการชำระอิทธิภรณ์ดังที่กล่าวมาในข้างต้นจะต้องคำนึงถึงหลัก ดังนี้ (1) หลักเกณฑ์ ของชาวพุทธหมายถึง ศีล วินัย และข้อปฏิบัติที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ต่อความงดงามของตนเอง (ศีล) (2) หลักยุติธรรม ความสมดุล พอดี เท่าเทียม (3) หลักประโยชน์ (อัตตะ) พุทธศาสนามองหลักแห่งประโยชน์ ในทางกฎหมาย บ้านเมือง หรือการปรองดอง ใ้หมองประโยชน์ประเทศชาติ และคนส่วนใหญ่เป็นหลัก (4) หลักภราดรภาพ ความเป็นเอกภาพที่จะเกิดขึ้น ดังคำว่า “สมานฉันท์” จะก่อให้เกิดคำว่า “ปรองดอง” ได้ต้องการจากความพร้อมใจต่อกันบนฐานความเสมอภาค ดังนั้นการกำหนดแผนหรือแนวทางใดก็ตาม ต้องมองที่หลักเกณฑ์ (บัญญัติ) หลักการกลางที่ทุกฝ่ายยอมรับ (สัมมาทิฐิ) โปร่งใสตรงไปตรงมา (มโนสุจริต) มีความยุติธรรม เสมอภาคในการปฏิบัติ รวมทั้งมุ่งมองที่ประโยชน์สำหรับคนส่วนใหญ่ (อุภยัตถ) มีผล เพื่อการขับเคลื่อนสภาพสังคมในองค์กรร่วมไม่ได้เป็นประโยชน์สำหรับใครคนใดคนหนึ่ง ดังนั้นการจะ ปรองดอง หรือสมานฉันท์ ต้องเกิดจากความพร้อมใจ (ระบบสามัคคีธรรม) ร่วมใจถึงจะก่อให้เกิดการ ขับเคลื่อนและก้าวเดินไปข้างหน้าด้วยกัน เพราะมิฉะนั้นคนใดคนหนึ่งหยิ่งยโสให้กับคนหนึ่งก็จะไม่ สามารถแก้ไขหรือปรับปรุงอันใดได้เลย เพราะไม่ได้เกิดจากความพร้อมพร้อมร่วมใจ และให้ความสำคัญ ในการยุติปัญหาและความรุนแรงร่วมกันให้ยึดหลักเกณฑ์ คือหลักกฎหมาย ทั้งในส่วนนิติธรรม นิติรัฐ ตามเกณฑ์แห่งความเสมอภาค (สมานฉันท์) รวมทั้งย่อมมีความหมายถึงการปรองดอง ที่ควรนำมาเป็น หลักคิด และหลักปฏิบัติในสังคมไทย ด้วยความหวังต่อความสงบสุขด้วยเช่นกัน โดยมีรูปแบบ คือ (1) รูปแบบความเป็นธรรม (2) รูปแบบสันติสุข และ (3) อภัยธรรม อภัยทานสามารถนำไปสู่ความปรองดอง

ได้ในฐานะเป็นเครื่องมือสร้างความปรองดองในोकัยทานนับเป็นหลักการที่สำคัญประการหนึ่งที่สังคมตะวันตกและพระพุทธศาสนาใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างความปรองดองให้เกิดขึ้นในสังคมตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ในการศึกษากระบวนการสร้างความปรองดองในสังคมไทยตามรูปแบบพุทธวิธีการชำระอริกรรมมาทั้งหมดพบว่ามิบางประเด็นที่ผู้ศึกษาหรือผู้สนใจทั่วไปรวมถึงหน่วยงานของรัฐสามารถที่จะนำองค์ความรู้เรื่องกระบวนการสร้างความปรองดองในสังคมไทยตามรูปแบบพุทธวิธีการชำระอริกรรมไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์กับชุมชนและสังคมได้ดังนี้

1. ควรกำหนดให้มีการบรรจุแนวคิดเรื่องกระบวนการสร้างความปรองดองในสังคมไทยตามรูปแบบพุทธวิธีการชำระอริกรรมเข้าไปในหลักสูตรการศึกษาในระดับมัธยมและอุดมศึกษาเพื่อให้มีการศึกษาค้นคว้าและทำความเข้าใจในบริบทของกระบวนการสร้างความปรองดองในสังคมไทยตามรูปแบบพุทธวิธีการชำระอริกรรมทั้งกรณีในสมัยพุทธกาลและในสังคมปัจจุบัน

2. ในหลักสูตรด้านการปกครองท้องถิ่นควรมีการบรรจุแนวทางในกระบวนการสร้างความปรองดองในสังคมไทยตามรูปแบบพุทธวิธีการชำระอริกรรม

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาในประเด็นเรื่องภาวะผู้นำเชิงพุทธที่มีผลต่อผู้ปฏิบัติงานในสังคมเนื่องจากสังคมปัจจุบันผู้คนแม้จะมีความศึกษาสูงแต่โดยมากจะขาดภาวะผู้นำ ดังนั้น การตั้งประเด็นวิจัยดังกล่าวย่อมทำให้ทราบถึงรายละเอียดว่าหากสังคมมีภาวะผู้นำเชิงพุทธแล้วจะมีผลต่อการทำงานของผู้ปฏิบัติงานในสังคมได้อย่างไร เป็นต้น

2. ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับกระบวนการสร้างความปรองดองในสังคมไทยตามรูปแบบพุทธวิธีการชำระอริกรรมที่มีความเหมาะสมกับการนำไปประยุกต์เพื่อการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในองค์กรหรือสังคมโดยทั่วไปได้อย่างไร เพราะปัจจุบันการทำงานในองค์กรต้องมีความขัดแย้งเป็นธรรมดา ซึ่งในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งนั้นบางครั้งก็ใช้หลักการอื่นหรือหลักการต่างๆ ไปที่สามารถแก้ไขปัญหาได้บ้างไม่ได้บ้าง จึงมีคำถามว่าความขัดแย้งในองค์กรนั้นสามารถที่จะแก้ไขได้ด้วยหลักการทางพระพุทธศาสนาได้หรือไม่

เอกสารอ้างอิง

- ไทยรัฐออนไลน์. (2554). *ปรองดองแบบพุทธ ทฤษฎีมีรูปปฏิบัติ*. สืบค้นเมื่อ 29 กันยายน 2558.
 จาก <http://www.thairath.co.th/content/143012>.
- นิรมล กิติกุล. (2551). *องค์การและการจัดการ*. นครปฐม: เพชรเกษมการพิมพ์.
- พระครูนิกรสุนทรกิจ. (2553). *ศึกษาวิเคราะห์เรื่องความสามัคคีในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท*. พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา). พระนครศรีอยุธยา: มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2551). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย 362-263.
- มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย พระวินัยปิฎก เล่มที่ 6: 371-378*.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์. (2550). *พระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชน*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- ยุค ศรีอาริยะ. (2541). *มายาโลกาภิวัดน์*. กรุงเทพฯ: โครงการวิถีสรรสน์.
- รายงานฉบับสมบูรณ์คณะกรรมการอิสระตรวจสอบและค้นหาความจริงเพื่อการปรองดองแห่งชาติ (คอป.). กรกฎาคม 2553 - กรกฎาคม 2555.
- สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. (2530). *รัฐศาสตร์ตามแนวพุทธศาสตร์*. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ
- อดิศักดิ์ ทองบุญ. (2556). *วิธีแก้ปัญหาความขัดแย้งในสังคมไทยด้วยการสมานฉันท์แนวพุทธ*. พระนครศรีอยุธยา: มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.
